

Міністерство освіти і науки України
НВК «Школа комп'ютерних технологій – Львівський технологічний ліцей»

Мистецько-краєзнавчий конкурс «Львівське рондо»

Напрямок «Таємні знаки Львівської архітектурної спадщини»

Робота на тему:
**«Одвічна жіноча краса, що застигла
в камені львівських будівель»**

**Виконали: команда учнів
10 класу
Розмус Оксана
Скоропадська Світлана
Щебетен Вікторія
Шикітка Марія
Керівник: вчитель історії,
Глушак О.В.**

Львів-2018

Зміст

Вступ.....	1-2
Розділ I . Краса жіночого уособлення.....	3-5
Розділ II. Сльози Єлизавети.....	6-8
Розділ III. Велич площ – проспект Свободи та Адама Міцкевича.....	8-15
Розділ IV. Втілення краси у місті лева.....	15 -21
Висновки.....	22
Список використаної літератури та джерел	
Презентація	
Малюнки	

Вулиці Львова чарують своєю красою, архітектурою, історією та витворами мистецтва. Кожний куточок тієї чи іншої вулички – незвідана таємниця, яка розкривається в екскурсії, фотографіях, краєзнавчому дослідженні. Після прогулянки вулицями Львова починаєш відчувати себе мислителем загальнолюдського масштабу. Гості міста, туристи приїжджають не просто ознайомитись із містом лева, а й духовно наснажитись та збагатитись неповторними враженнями. Не один колишній львів'янин, а нині мешканець Києва, чи Москви, чи Нью-Йорка, сподівається знову наситити своє серце флюїдами Львова. Будівлі старого міста, які височіють не одне століття, нашіптують про нетлінні цінності світобудови, про одвічні пам'ятки різних епох, стилів та жанрів. Кожна споруда міста чи скульптура має свою історію створення, архітектора, художника, скульптора, а часто також зображувальні таємні знаки: звірів, птахів, левів, дельфінів, транспорту. Кожен із нас може знайти у Львові «свою» будівлю чи кам'яницю, чи навіть декілька, красою яких буде милуватися постійно щоденно, охоче проходячи повз них.

Наша ініціативна група вирішила написати про таємні знаки на кам'яницях, де зображені жіночі образи, скульптури, сцени з жіночими силуетами. Жіночі скульптури в архітектурі – не рідкість. У львівському середмісті чимало будинків, на фасадах яких – грецькі богині, німфи, русалки, мавки, алегорії. Тонкі кам'яні силуети прикрашають будівлі банків, університетів, музеїв. Кам'яне жіноцтво Львова надає нашому місту неабиякого романтизму, шарму. В результаті написання цієї роботи, ми очікуємо здобути додаткові знання не лише з історії, а й мистецтва, релігії, художньої культури. Ініціативна група учнів, працюючи над роботою, знайомлячись з джерелами та літературою, роблячи фотознімки об'єктів, старались їх відтворити у власних малюнках.

Мета нашої роботи - це збагачення знань про рідне місто в ході дослідження архітектурних пам'яток, що мають неабияку естетичну і

культурну цінність. Опрацювання матеріалу, здобутого у процесі туристично-краєзнавчої роботи, допомагає пов'язати процес отримання знань із життям, тобто здійснити один з головних принципів.

Завдання, які ми поставила перед собою:

1. Розкрити історію будівель, на яких є зображення жінок.
2. Дослідити, яка роль будівель із жіночими зображеннями сьогодні.
3. На основі власних вражень та спостережень, фотографій, вивчених джерел та матеріалів написати роботу, яка поєднала б наші теоретичні знання з практичними навичками – намалювати малюнки.

Робота складається з вступу, чотирьох розділів, списку використаної літератури, презентації та малюнків учнів.

Розділ 1. Краса жіночого уособлення

У нашому місті уособленням жінки - матері, яка завжди нас вислухає та огорне своєю любов'ю, вважається Матір Божа. Велична жіноча фігура - Діва Марія на площі Адама Міцкевича - статуя святої, до якої ми прибігаємо щоденно. (див. додаток презентації, і малюнок).

Історія фонтану, що на проспекті Свободи, сягає 1841р. Під час ведення будівельних робіт при засклепленні Полтви, навпроти готелю «dEurope» (тепер готель «Україна»), на той час ще безіменній площі, вдарило сильне джерело води. Тоді його обмурували і утворили криницю. У 1846-47 рр. замість тимчасової криниці збудовано нову з тесаного каменю, до якої з двох сторін вели кам'яні східці. Її прикрашала велика урна. Проект на цю криницю, датований 1844р., виконав львівський скульптор Йоган Шімзер. Урна, поставлена на криниці перед готелем «d Europe», на колишній площі Фердинанда, прикрашала її до 1862р. В цьому році графиня Северина з Петевських Баденьова, жінка графа Владислава Бадені, вирішила внести свою лепту до оздобы міста, але у більш побожному дусі. Замість класичних ваз, дельфінів і сфінксів, завдяки її добрим намірам і при співучасті римо-католицького капітулу на криниці станула постать Богоматері Непорочного Зачаття. Цю статую Северина Баденелі купила в Мюнхені. Її виконав з білого мармуру мюнхенський скульптор Йоган Непомук Гаутманн у 1859р. (авторський підпис, дата і місце виконання поміщені на підніжжі статуї). Перед встановленням для неї виготовили постамент з теребовельського каменю з відповідним написом. Там же пропонувалось встановити оздобний газовий ліхтар. З цього часу, тобто 1862р., площу Фердинанда перейменовували на площу Марійську.

Коли постало питання побудови пам'ятника Адаму Міцкевичу, криницю зі статуєю Богоматері вирішили перенести на інше місце. Це відбулося у 1904р. Проект нової криниці з фонтаном виконав архітектор Михайло Лужецький. В центрі водяної чаші на високому постаменті станула Богородиця. Майже через півстоліття, за панування недоброї пам'яті

совєтської влади, фонтан переробили. Статуя Богоматері в центрі соціалістичного міста вважалася великою крамолою, тому її зняли і перенесли у каплицю Боїмів, яка тоді використовувалася під склад. На фонтані замість статуї встановили чавунну чашу, яку підтримували міфологічні морські потвори тритони, виконані львівським скульптором Євгеном Дзиндрою та архітектором Анатолієм Консуловим.

На даний час статуя Богоматері знаходиться в церкві св. Андрія, у 1992р. її від реставрували і привели до експозиційного вигляду. (див. додаток презентації).

Протягом останніх років члени релігійних товариств і окремі громадяни піднімали питання про повернення статуї Богоматері на її давнє місце. Для вирішення проблеми був утворений комітет захисту християнських пам'яток України, який постійно вимагав від міської влади позитивного рішення цієї справи. На сторінках львівської преси і на спеціальних засіданнях точилася гостра полеміка про доцільність поновлення статуї на фонтані. Мотиви висувалися різні – містобудівні, політичні, консерваційні. Та перемогли ті, які турбувались у першу чергу про збереження самої пам'ятки, що є мистецьким твором високого професійного рівня. Адже в нинішній екологічній ситуації, коли навколишнє середовище насичене шкідливими хімічними сполуками, мармур піддавався б руйнуванню. Наголошувалося й на тому, що такий витвір, як статуя Богородиці долота Й. Гауттманна, повинен зберігатися в музейних умовах, а не у відкритому просторі. Ці застереження були враховані, і Комітет погодився замінити оригінал копією.

Відреагувавши на численні звернення Комітету захисту християнських пам'яток України, Львівська міська рада на сесії 26 вересня 1996р. прийняла ухвалу, за якою вирішила реставрувати фонтан з відновленням статуї Богоматері на ньому. Проект реставрації фонтану виготовив авторський колектив інституту «Укрзахідпроектреставрація» під керівництвом головного архітектора проектів Ганни Новаківської, згідно реставраційного

завдання, затвердженого начальником управління охорони історичного середовища м. Львова В. Швецем 28 березня 1997р. Проектом реставрації передбачено: «штучний камінь чаші фонтану замінити на твердий камінь пісковик, габарити постаменту під статую відновити на основі збереженого в архіві авторського проекту. Згідно реставраційного завдання замість авторського оригіналу статуї Богоматері встановити виготовлену з білого мармуру її копію. Оскільки оригінал є цінною пам'яткою мистецтва, він буде зберігатися у церкві св. Андрія, як і до цього часу». У 1997р. було приступлено до реставраційних робіт. Їх виконувала фірма «Галбуд» під керівництвом Петра Величка. Криниця з Богородицею за проектом М.Лужецького стала стилістично співзвучною пам'ятнику Міцкевичу, складаючись разом з ним в акорд пізнього академічно-електичного мистецтва кін. XIX - XX ст.

Зображення Богородиці є на багатьох церквах, будинках, фасадах Львова, як символ оберегу та захисту міста і його мешканців.

Розділ 2. Сльози Єлизавети

На площі Кропивницького у Львові, що на межі XIX і XX ст. носила назву площі Солярні, пізніше – ім'я архієпископа Більчевського, і яку деякі львів'яни вперто називають Привокзальною площею, стоїть величний собор, побудований в 1903-1911рр. на кошти львівських залізничників по проекту львівського архітектора Теодора Тальовського. Згідно з архітектурою модою історизму собор було споруджено у дусі північнонімецьких та французьких готичних храмів з елементами романського стилю.

Храми завжди були уособленням душі народу і втіленням його історії. І тому немає, мабуть, храмів, з якими не були пов'язані легенди, які, незважаючи на спростування історичними фактами, не втрачають від цього свого історико-символічного сенсу. Колись І. Крип'якевич назвав Україну дволиким Янусом, поверненням одночасно на схід і на захід. Галичині випала історична доля знаходитися між ковадлом сходу та молотом заходом, в результаті чого викувалася греко-католицька церква. І хоча вона завжди вважала себе орієнтованою на захід, на католицький Рим, польська частина населення Галичини ніколи не забував про її східні корені. Звідси з традиціями західноєвропейського містобудівництва вид на перспективу вулиці має замикатися або пам'ятником, або якоюсь домінуючою спорудою – частіше храмом. Костел Св. Ельжбети всупереч цьому правилу, зміщено з осі магістралі. І поговор – ця специфічна форма проекції в реальне життя людської підсвідомості, відразу знайшла пояснення такій містобудівничій недоречності: раніше, тобто ще в XIX ст. західні гості, в'їжджаючи в місто по Городоцькій дорозі, бачили справа на пагорбі собор Св. Юра, який своїми примхливими бароковими формами вимальовувався на тлі львівського неба. Тепер костел своєю масою повністю перекриває вид на ансамбль Св. Юра. І тільки далі, при спуску по вулиці Городоцькій, собор потрапляє в поле зору, але тільки своїм північним фасадом. Кожний з бажаючих, підключивши уяву, може спробувати перевірити справедливості цієї легенди.

Багато дослідників пише, що храм святих Ольги та Єлизавети - пам'ятник жінці у вигляді цілого собору.(див. додаток малюнку). Незаперечною реальністю було те, що на початку ХХ ст. Австро –Угорська імперія вже поступово наближалася до свого кінця. Цей період був відзначений низкою сімейних трагедій династії Габсбургів, серед яких – трагічна загибель дружини Франца – Йосифа І імператриці Єлизавети – «чарівної Зізі», що була улюбленицею підлеглих кайзера. Враховуючи те, що новий парафіяльний костел західного передмістя Львова мав будуватися на благочинні кошти, вирішено було його назвати на честь Св. Єлизавети – католицької святої, що прославилася своєю благочинністю, ушанувавши одночасно і пам'ять трагічно загиблої дружини Франца Йосифа І. Існує легенда, яку прив'язують до початку будівництва костелу. Нібито, щоб заохотити кайзера у фінансовій підтримці костелу, його вирішили запросити до Львова. З метою розважання імператора в околицях міста було організоване полювання. Щоб гарантувати його успіх, було вирішено одного з єгерів одягнути у шкуру ведмедя. Історія закінчилася трагічно: хтось з оточення імператора злякався ведмедя і вистрелив у нього. І нібито ці події були відображені у поліхромних розписах та вітражах костелу. Легенда була введена в обіг, як стверджують сучасні авторитетні джерела, на початку 70-х рр., і за своєю стилістикою, без сумніву, несе на собі відбиток радянського фольклору брежнєвських часів. Над проектом оздоблення інтер'єру костелу на протязі більш ніж двадцяти років працював видатний львівський маляр казімир Сіхульський. З скульптурного оформлення костелу працював П. Війтович.

Храми в архітектурно – мистецькій формі несуть на собі відбиток історії краю. В складній і неоднозначній історії Галичини трапляється всяке. Бувало, що поляки і українці ворогували, бувало і билися поміж собою. Але завжди було також усвідомлення необхідності мирного співіснування. Тому, мабуть, поляк Казимир Сіхульський все своє життя був закоханий у Гуцульщину і завжди сприймав русинів-українців як важливу і невід'ємну

частину народу цієї землі. Тому саме українець і греко-католик Перо Війтович не цурався замовлень католицької громади Львова. І ми, нинішні, може й не завжди усвідомлюючи, вносимо свій візерунок у тканину часу, яка зв'язує наше минуле з майбутнім. Так будьмо ж мудрі і постараємося не рвати зв'язок часів свідомим або несвідомим знищенням тих пам'яток, які в даний історичний момент нашого існування здаються нам непотрібними. І хай в тому допоможуть ті, чиї імена так символічно поєдналися у назві церкви: Велика княгиня Ольга – одна з перших християнок на Русі, і католицька свята Єлизавета.

Розділ 3 Велич площ – Свободи та Міцкевича

Прогулюючись проспектом Свободи, важко уявити, що колись це була розлога долина Полтви, заросла чагарником, осокою, заболочена, сама ріка часто змінювала тут своє русло. Ще у 1270р. князь Лев розпорядився сканалізувати Полтву на цьому відрізку і вивільнив досить широкий пас землі, де пізніше розмістилася сьогодняша вул. Театральна, міські будівлі, західна ділянка Високого муру та земляний вал. Проспект Свободи утворився на місці давнього оборонного валу, русла ріки Полтви та її лівого берега. Сьогодні тільки окремі фрагменти кріпосної стіни, старі гравюри та сучасні реконструкції міських укріплень нагадують про те, як виглядала ця місцевість. Збереглись неперіодично публіковані книги власників будинків від 1863р. до 1920р. Це була вулиця готелів, ресторанів і кав'ярень.

Нашу увагу привертають на проспекті Свободи будівлі, на яких зображені образи жінок. Постать жінки ми бачимо на будинку №1/3, це одна з кращих ампірних кам'яниць Львова, яка була проголошена оздобою міста відразу після спорудження. Постала вона за проектом невідомого архітектора у два етапи №1 (наріжний з вул. Коперника) – в 1809-1839 тут знаходилось «Кредитне товариство землевласників». В 1853-1855рр. в ній мешкав

ерцгерцог Карл Людвіг, прибуття якого львів'яни відзначили небувалим феєрверком та факельним походом по проспекту. В будинку №3 до 1939р. знаходився кінотеатр «Palace» на 1200 місць, оформлений в 1925р. декоративно-символічними панно Фелікса Вигживальського. Пошкоджений під час війни будинок (в 1942р. збирались навіть розібрати) був в 1948-1950 відновлений і надбудований на один поверх архітектором М. Микулою. Фасади привертають увагу численними рельєфами на міфологічні сюжети, зокрема композиціями авторства Гартмана Вітвера «Амур і Психея» (дві версії міфу) і творами Антона Шімзера «Персей викрадає Єлену» та «Еней рятує батька».(див. додаток презентації і малюнок).

Античні скульптури «Амур і Психея», зображені також на кам'яниці на вул. Краківській №4. Будівля має вигляд амфітеатру з пілястрами іонічного ордеру та трикутним фронтоном. Над балконом можна побачити рельєф з зображенням Амура і Психеї. (див. додаток презентації і малюнок). Автором витвору є відомий скульптор Павло (Пауль) Ойтелє. Це рельєфне зображення свідчить, що у Львові знаються на коханні, вкладаючи в це поняття всю силу найніжніших почуттів. Античний міф про Амура та Психею відомий переважно в інтерпретації давньоримського письменника Апулея. Юна царівна Психея відзначалась такою надзвичайною красою, що люди почали їй поклонятись нарівні з Венерою. Охоплена заздрощами богиня наказала Амуру викликати в серці суперниці кохання до найнікчемнішого чоловіка на землі. Але захоплений Психеєю Амур переніс її за допомогою богів повітря зефірів до своїх чертогів, куди з'являвся лише у повній пітьмі. Психея не здогадувалась, чиє серце вона підкорила. Одного разу зацікавлена дівчина запалила світильник (або факел) й побачила сплячого Амура. Від несподіванки в неї затремтіла рука, і крапля гарячої олії впала зі світильника на плече Амура. Він прокинувся і розгнівано покинув перелякану Психею. Довго потім сумна царівна блукала світом у пошуках коханого, й всюди її переслідувала Венера. Якось вона послала Психею до володарки підземного

царства Прозерпini за чарівною скринею, в якій нібито була схована краса, з суворим захороненням її відчиняти. Але й тут допитлива дівчина не встояла: підняла кришку скрині, й звідти вирвались отруйні випари сновидінь підземного царства. Вдихнувши їх, Психея глибоко заснула. Амур, що злетів на землю, пробудив дівчину поцілунком. На його прохання Юпітер дарував Психеї безсмертя, і вона стала дружиною Амура на Олімпі.

Психея вважалась у Греції та Римі втіленням людської душі, й тому часто зображувалась з крилами метелика за спиною або з метеликом на долоні, як ми це бачимо на львівських кам'яницях.

Жіноча скульптура прикрашає будинок на площі Свободи під №15. На місці цього будинку у XVIIIст. був «Альвертівський двір». Близько 1785р. Підприємець Йоганн Прешель спорудив тут Трьохповерховий дім – перший львівський готель «Під Римським Цезаром», використавши цеглу з розібраного Шпиталю св. Духа. Близько 1800р. цей будинок вважався найімпозантнішою кам'яницею на Нижніх Валах (після Губерніального управління) – саме ці дві будівлі оглянув і відвідав в 1830р. ерцгерцог Карл. В 1800-1839рр. будинок займала Генеральна військова комендатура. Після перебудови, здійсненої Вільгельмом Шмідтом, в 1840р. тут знову відкрився готель – на цей раз «Англійський» («hotel d'Angleterre»), власник Фелікс Лянґ. В 1870-1871рр. розроблялись плани нового «Англійського готелю»-відбувся навіть великий архітектурний конкурс. Але вирішено було готель розібрати (1888р.) і побудувати нову Галицьку касу. Будівлю проектував представник львівської архітектури доби історичних стилів Юліан Захаревич. Будівля виділяється романтичним трактуванням мотивів неоренесансу. У даному випадку активно використовуються текстурні властивості та колір матеріалів – нетинькованої поліхромної цегли, тесаного каменю, привезеного з околиць Тернополя, майолікованих рельєфів, виготовлених кураєвою керамічною станцією під керівництвом інженера Е. Кжема, та металу – прекрасних кутих решіток з львівської майстерні Яна Дашека. Не менш

яскравим є вирішення вестибюлю, викладеного поліхромними підлоговими плитками празької фірми «Барта і Тіхі» та оздобленого панелями з кольорового каменю, сходової клітки, прикрашеної вітражами, а також залу засідань з майстернею, оздобленою різьбленими дубовими панелями та скульптурним фризом авторства С. Левандовського у півкруглій ніші. Інтер'єри і фасад декоровано численними скульптурними оздобами з ательє професора Марконі. У фойє музею зберігається алегорична скульптурна група «Фортуна вінчає Працю», робота Юліана Марковського (див. додаток презентації). На момент здійснення замовлення скульптура призначалась для фойє Галицької каси ощадності. Загалом будинок, з його наріжним куполом, який домінує в силуеті вулиці, з мальовничо трактованими ренесансово-маньєристичними мотивами, активним застосуванням кольору – знову ж таки, у відповідності з рекомендаціями Земпера – лишає враження «венеціанської барвистості». У верхній партії фасаду, під куполом - жіноча скульптура «Ощадність» з факелом у руці, попри поширену в народі назву «сидяча статуя Свободи», (від американської вона відрізняється лише тим, що по-володарськи сидить у чоловічому оточенні), яка символізує саме ощадність та готовність народу Галичини досягти добробуту власними силами на своїй землі. (див. додаток презентації і малюнок). Як пишуть вчені, статую створили приблизно в той самий час, що й американську, яка на той момент ще не встигла стати символом США. А ще серед істориків поширена думка, що автором львівської «Свободи» був автор нью-йоркської – Фредерік-Огюст Бартольдї. Говорять, що свою роботу під назвою «Ощадність», встановлену у Львові на замовлення та гроші ділових кіл, він використав як прототип для французького подарунка американцям, якому судилося стати символом вселюдської Свободи в Америці.

Вдало доповнює музей етнографії будинок з міфологічними образами жінок, (див. додаток презентації) №17 (на розі вул. Академіка Гнатюка) і складає з ним цікавий архітектурний акорд. У нинішньому вигляді він постав

в 1911-1912рр., як львівська філія Празького кредитного банку. Збудував його чеський архітектор Матей Блеха, переробивши проекти львів'ян В. Дердацького і В. Мінкевича. Фасад прикрашають барельєфи чеського скульптора Емануеля Кодета (1912р.). Виконана у стилі пізньої сецесії, споруда зберегла до наших днів численні цінні деталі оформлення інтер'єрів – вітражі, стінні панелі пневмопошту. В 1919-1939рр. тут був «Загальний Акціонерний банк». Будинок зберіг свою функцію – сьогодні в ньому знаходиться Промінвестбанк.

На проспекті Свободи №29 є зображення дівочих погрудь, які доповнюються квітами. Голову казкового персонажа на порталі виконав Петро Гарасимович. Будинок збудований на місці старого готелю (з 1830-х рр.), в 1901-1902рр. виник за проектом Якова Кроха та Маврикія Зільберштейна.

Однією з найбільш примітних споруд на проспекті є кам'яниця №35 – колишній пасаж Феллерів. Пасаж збудував у 1902р. Артур Шлеєн. В 1908-1909 фасад з проспекту отримав сьогоднішній вигляд за проектом Ф. Касслера. Тоді з'явилися кам'яні атланти і каріатиди в нішах вікон 2-ого поверху і жіночі фігури на аттику – алегорії комерції та транспорту. Автор скульптур, вірогідно, Петро Війтович. На аттику в картуші читається монограма «SF» замовника будинку Шимона Феллера.

Площу Свободи продовжує площа Міцкевича, на будинках якої є зображені жіночі символи. Від початку свого існування і до сьогодні площа зосереджувала найрізноманітніші події міського життя, що збирали численні натовпи – від першого візиту Франца Йосифа 16 жовтня 1851р, крізь демонстрації, мітинги, військові паради до сучасних молодіжних фестивалів чи святкувань дня міста. З тріумфальним гуркотом власне цією площею у 1897р. проїхав перший львівський автомобіль. Незабаром площею мандрували й електричні трамваї характерного червоно кольору. У 1901р. тут відбулося свято відкриття львівського водопровіду. Це була феєрія «водяної

архітектури» - високі струмені шести фонтанів підсвічували різнокольорові прожектори. Чиста і смачна добротанська вода компенсувала львів'янам брак вже остаточно забетонованої Полтви. Інше благо урбанізації – електричне освітлення – з'явилося на пл. Марійській в 1909р., коли газові ліхтарі поступилися новим, на оздобних чеських щоглах п'ятиметрової висоти. До сьогоднішньої назви площа носила назви – Фердинанда та Марійська.

При дослідженні ми звернули увагу на будинок, що на площі Міцкевича №1-2, постав вірогідно в 90-х рр. XVIIIст. В 1802р. в ньому знаходився кращий в Галичині ресторан «Під трьома гаками». Його власник (Єжи, Жорж) Гоффман у 1811р. кардинально перебудував дім і побудував новий готель «De Russie», з двома в'їзними брамами від сторони площі та великим садом від вул. Чайковського. Готель, виправдовуючи назву, дійсно служив пристанищем мандрівникам із Заходу до Росії чи навпаки. Свої постояльцям він традиційно пропонував не тільки притулок і вишукану їжу, але й розваги. Родина Гоффманів баварського походження, притулила в прибудовах готелю німецьке культурно-розважальне товариство «Frohsin» («Весела удача»). В 1875р. арх. Едмунт Келгер спорудив для цього товариства театральний зал, де до 1894р. відбувались вистави, карнавали та експозиції творів мистецтва. Широко відомий є факт, що в готелі двічі зупинявся О.Бальзак під час подорожі до Е. Ганської, тут знаходилась штаб-квартира Ю. Бема та Ю. Дверницького. У 1876р. мандрівна львівська театральна група грала в залі «Фрозін» п'єсу І.Франка «Три князі на один престол», автор був присутній на прем'єрі, а в 1898р. він відзначив тут 25-річчя своєї творчої діяльності. В «Жоржі» знаходилась книгарня Владислава Белзи, К. Лукашевича, редакція «Газети гандльової та промислової», відома в місті друкарня В. Манецького та Спілки. Побували тут Ференц Ліст, і Моріс Равель і Ян Кіпр, якому натовп фанатів, стоячи на площі перед готелем, кричав «співай, Ясю, співай!», можна, зрештою, згадати і нашого львівського

довгожителю Станіславу Людкевичу, який на протязі десятиліть мав у готельному ресторані свій традиційний столик. Але зараз йтиме мова ще про одного екзотичного гостя, який замешкав у «Жоржі» в червні 1905 р. – шаха Ірану Музаффера ед-діна. Шаху відвели приміщення першого (тепер другого) поверху, а свита зайняла 76 кімнат та інших поверхах. Представляє інтерес меню шаха, публіковане львівською пресою на протязі тих трьох днів, поки іранські гості перебували в нашому місті. Так, перша репрезентативна вечеря складалася з крупника польського, лосося в майонезі, яєць «слава королю», зразків телячих по-паризьки, курчати по-віденськи, компоту зі свіжих полуниць, мізерії, цвітної капусти, абрикосового суфле. Особливо підкреслювалось, що шахські порції були в п'ять разів більшими, аніж для всіх решти, щоб високий гість міг як слід розкошувати екзотичні для нього страви. Три дні безжурного побуту в готелі обійшлися у 48 тис. крон (приблизна вартість у тогочасному Львові 10-квартирного будинку). Коли ж наступила пора врегульовувати грошові стосунки, то хитрі сини Сходу спочатку взагалі запропонували власникові готелю п. Бжезіцькому іранський орден, розраховуючи на його честолюбство, але європейський прагматизм на таку пропозицію не пристав, і власник готелю заявив, що в разі несплати згідно рахунку, він виведе жінку й дітей перед очі монарха, щоб вони просили справедливості. Перспектива такого розв'язання проблеми змусила скупувати господарські служби Музаффера ед-діна глибоко задуматися, і, після жорстокого торгу, вони виплатили власникові готелю 44 тисячі крон. Високий гість власним поїздом відбув до Відня.

В 1899р. знесено старий будинок, на цьому місці побудований новий красень «George»: замовлення виконала відома віденська спілка архітекторів Г.Гельмера та Ф. Фельнера. В новому «Жоржі» було 93 номери, 32 з яких – апартаменти. Партер будинку займали багаточисельні модні магазини, перукарські салони, відзначимо фірмовий магазин паперів відомого львівського купця Яна Бромільського, який ще й видавав поштівки з видами

Львова. Перед першою світовою війною «Жорж» перейшов у власність Спілки приватних підприємців, концесія на готель та ресторан належала тріумвірату, який складали Леопольд Пір, Станіслав і Мечислав Боровські та Владислав Ожеховський. Станіслав Боровський був управителем до кінця 30-хрр. В 1940р. готель «пригорнуло» акційне товариство «Інтурист», і лише в 1995р. після ремонту та реставрації з назвою «Жорж» до нас повернулась пам'ять про родину, чия історія півтора століття була пов'язана з центральною площею Львова. Цікавим для нас стало те, що коли звели готель «Жорж», на фасаді встановили чотири жіночі скульптури – Європу, Азію, Америку і Африку. (див. Додаток презентації і малюнок). Коли був готель «Інтурист», його стіни повністю зафарбували одним кольором – сірим. Тому скульптури були непомітні, губились, як дізнаємось з історичних праць. А коли готель став приватним, то фасад перефарбували, а ці скульптури виділили. Існує думка, що вони символізують гостинність даної споруди, яка радо «зустрічає» подорожуючих з різних континентів світу.

Розділ 4. Втілення краси у місті лева

Жіночі алегорії на кам'яницях Львова часто поєднані в сценах з дітьми, чоловіками, в театральних мотивах, зображені в життєвих алегоріях людської діяльності.

Дві жінки, які прикрашають ратушу міста – це богині Діана та Амфітрида. (див. додаток презентації і малюнок). Ці скульптури Гартман Вітвер створив десь між 1810 та 1814 роками. Дві пари і міфологічна любов (в сенсі між міфологічними персонажами): Адоніс та Діана, які є алегорією землі, та Нептун і Амфітріта, які уособлюють водну стихію. Амфітріта – це дружина Нептуна, яка не хотіла ставати нею, навіть втекла у гори, щоби сховатись. Але до неї приплив дельфін і таки вмовив вийти заміж за Нептуна, тому й зображений біля неї. Богиня Діана була надзвичайною красунею,

жоден смертний не міг бачити її неземну красу. Але одного разу випадково з-за кущів мисливець Актеон побачив, як вона купалась. Втратив пильність, зламав гілку, богиня його побачила і одразу ж перетворила на оленя, а його ж мисливські пси його роздерли. Так Діана помстилася смертному, який побачив її неземну вроду.

До шедеврів Г. Вітвера та А. Шимзера відносять кам'яницю Піллерів на вул. Винниченка № 8, де зображено жіночі постаті.(див. додаток презентації). Близько 1804-1805 рр. за проектом невідомого архітектора була споруджена велика кам'яниця книгарня й видавця Йозефа Піллера. Й. Піллер керував знаменитою фірмою у 1796-1824рр., і власне його монограма “JP”(Йозеф Піллер) вирізьблені на щиті, яку тримає Беллона на головному аттику. У 1806р. цей будинок згадував у своєму описі Львова Й. А. Шульте: «Друкар Піллер має нині одну з найгарніших кам'яниць у Львові». Скульптурний декор будинку з розвинутою програмою (міфологія, символи торгівлі, промисловості, ремесел) міг вийти тільки з-під різця кращого на той час митця Г. Вітвера. Типово вітверськими є ці 15 барельєфів з постатями античних богів – вишукані, злегка видовжені фігури з невеликими головами, закругленим підборіддям, гострим носом і малими вухами, з ніби завислими у повітрі складками драперії, а також напівкруглі рельєфи із зображеннями путті-ремісників. На центральному аттику, підписаному «fecit Witwer», встановлено великі статуї Марса, Беллони і Афін-Міневри. З боків головного аттика менші фігури Фортуни (або Деметри) і Аполлона, а наріжний аттик увінчано статуями Меркурія Геї (Телли). Монументальне оздоблення кам'яниці Й. Піллера виявилось першою і вдалою спробою класицистичної взаємодії архітектури та декоративної скульптури у великому масштабі, що стало взірцем для наступних львівських ансамблів.

Г. Вітвер створив у 1810-1814 рр. створив кам'яну статую Фортуни на аттику кам'яниці по вул. Пекарській, 13 – особливо обличчя і манера

трактовки волосся вказують на руку цього майстра. Вітвер створив ще один масштабний ансамбль на фасаді будинку по вул. Вірменській, 21 зображення жіночої постаті – Венери по-один бік та Марса по-інший бік. На нижніх ярусах показано жінок з дітьми. У дітей в руках труби та сурми.(див. додаток презентації). Приваблюють рельєфи роботи Г. Вітвера на кам'яниці на вул. Шевській № 10 та 12, на яких зображено, постаті жінок. Міфологічні мотиви рельєфів, напевно, покликані символізувати людський поступ через народження нових поколінь. (див. додаток презентації). Покоління, яким хоч і накреслено передавати одне одному естафету конкретної миті – «тепер і тут», а все ж таки судилось колись оволодіти часом завдяки подоланню простору.

Вулиця Вірменська – одна з небагатьох, яка передає львівську старовину, найчіткіше, так би мовити, стійко утримує її аромат. Ампірний будинок «Пір року», сучасна споруда, походить з 1764р., коли дві кам'яниці були перебудовані в одну. Фасад будинку оформлений у 1810-1820-х рр. з надзвичайною пишністю. Жінки на цьому будинку зображені в сценках з селянського життя – орання, жнива, тертя льону, весілля – символізують пори року. Вирізьбив їх близько 1882р. Габріель Красуцький. В центрі є зображення римського бога посівів Сатурна, з іменем якого пов'язані уявлення про «золотий вік». Над цим рельєфом вміщено слова «Золотий Сатурн проводив своє життя на землі» з Вергілієвої поеми «Георгіки». Цитати з цієї поеми поміщені й поряд зі сценами праці в різних порах року. Є напис «Весна», а під ним: «То ж не барися: ниву масну – щойно рік поведе свої місяці перші хай переорюють дужі воли». Наступний рельєф - «Літо» супроводжується - словами «В спеку треба стинати хліба золотії, в спеку зерно молотити сухе на току». Сцену осіннього виноробства доповнюють слова «Осінь барвисті дарує плоди. Обігріті на сонці схили, куди не поглянь, соковитим ряхтять виноградом». І, нарешті, «Зиму» характеризують слова «В холоди землероби живуть урожаєм, й весело бенкетують поміж собою».(див. додаток презентації і малюнок). Звідси і походить назва будинку. Натомість

зодіальний фриз, барельєфи з орлами, голови Бореїв і зображення двох журавлів у верхній частині будинку (з лівого написано «Провіщує весну», а з протилежного боку – «Повертає зиму») скоріше всього вийшли з майстерень Антона або Йогана Шимзерів у 1820-х роках.

Будинок з «Порами року» є на вул. Коперніка, 12 в сценах яких є зображення жінок, виконані Ю. Белтовським у 1908р.(див. Додаток презентації і малюнок). Йдеться про серію “Осінь”, “Зима”, “Весна” і “Літо”, де осінь – жінка, яка збирає урожай, зима – жінка біля вогню, весна – жінка що доглядає молодий пагін, який щойно проріс, і літо – жінка з серпом збирає урожай.

Статуї Венери і Марса, ми можемо побачити не лише на вул. Винниченка, а й на порталі будинку №10 по вулиці Театральній. Статуї, які вільно розляглись обабіч балкону, завжди впадають у вічі, тому що всі решта довкола дозволяють собі хіба що сидіти – нібито вся ця територія підлягає тільки їм обом. Скульптури М. Полейовського у 1772 -1773 рр., які він виконав за замовником цього будинку – генералу Рошу Венявському. Ці статуї реставровані чи перероблені в 1850р. П. Ойтеле. Над вікнами першого поверху Полейовський розташував чотири гротескні маскарони, а поверхом вище – ліпні рельєфи з військовою емблематикою, тим самим підсилюючи відповідність скульптурних алегорій уподобанням власника і архітектурні тектоніці. (див. додаток презентації).

У нашому місті ми можемо зустріти кам'яні образи жінок у різному вигляді - зачарованих, усміхнених, добрих та навіть чарівниць – яких ще називають відунками. Увічнена в камені, ця жінка - відунка стоїть у дворіку поблизу аптеки “Під чорним орлом” – одній з найстаріших аптек у Львові. Зараз це єдиний в Україні музей, де можна оглянути старовинне аптекарське обладнання і зільники, якими користувалися середньовічні фармацевти.

Пам'ятник знахарці (або ж відунці) поставили у внутрішньому дворику будівлі на вул. Ставропільській, 1 у 1985 році до 250-ї річниці аптеки. Жіноча скульптура тримає пучок зілля у лівій руці, а на її праву руку намотана змія, з якою знахарка наче розмовляє. (див. додаток малюнок).

Жінки у театральному образі, скульптурні групи, прикрашають Львівську оперу. Уже понад роки ця споруда слугує храмом прекрасного, піднімаючи людські душі на нові творчі висоти, де на них завжди чекає Слава, крилата постать якої здіймається на найвищій частині фронтану театру, ваблячи честолюбців золотою пальмовою гілкою. Але під нею, у трикутному тимпані, горельєфно зображені всі перипетії життя: страждання й радість, утратити і мудрість, мужність і героїзм, - які доводиться пройти, перш ніж отримаєш бажану гілку. Можна заручитися допомогою загадкових крилатих постатей, що розсілися, наче боги, обабіч на наконечниках головного фасаду: Геній трагедії (з маскою) і Геній музики (з лірою), аби ті без зволікання відрекомендувати тебе Славі з пальмовою гілкою у руках. Алегорії «Трагедія» й «Комедія» величаво зустрічають нас у фойє театру, як справжні господині дому, жіночою ніжністю й пишною поставою заманюючи у свої тенети, з яких якщо й вибираються, то, напевно, лише за фабулою театральної дії. Проте, передусім, треба надати належне «батькові» цієї споруди – З. Горголевському, котрий спопелив своє єство аж до фізичної смерті, щоб побудувати цей загадковий світ, у якому оживають музи. (див. додаток презентації і малюнок).

Існує поговірка, що краса врятує світ. Свідченням цього є скульптури жінок, яких можна побачити на вул. Дорошенка, №19, який у 1909 році Володимир Подгородецький збудував для банкіра Едварда Ландау. Участь в оздобленні споруди взяв і Петро Войтович. Він створив для неї 6 скульптур: “Війна”, “Мир”, “Наука”, “Мистецтво”, “Праця” і “Торгівля”. Уособленням кожної зі стихій, традиційно для Войтовича і його часу, є жінки. (див. додаток

презентації). Роботи П. Войтовича можна побачити на багатьох будівлях міста. Скульптурне зображення жінок є на вході до львівського вокзалу. Скульптурна група була створена у 1902 – 1923 роках які символізує Львів та залізницю. Жінки тримають щита з гербом міста. Петро Войтович навчався у Віденській академії мистецтв. Досконалі жіночі тіла, романтичну грацію та інші властиві його роботам елементи, спеціалісти називають зразками віденського напрямку в львівській архітектурі. П.Войтович зобразив композицію жінки і чоловіка на фасаді колишньої Художньо-промислової школи. Композицію “Мистецтво” і “Промисловість” можна знайти за адресою: вулиця Снопківська, 47, де зараз знаходиться коледж імені І. Труша.

У лівому закутку західної площі Ринок №23 зображено жіночу фігуру. На кам'яниці бачимо «шматочок» Сілезії епохи Відродження, представник якої Шольц-Вольфовичів прикрасив фасад свого будинку скульптурними мармизами тогочасних «батьків міста» в товаристві чорта і блазня. Правда, ясновельможним панам указаний і благочестивий шлях - у біблійній сцені хрещення Ісуса Христа Іваном Хрестителем, з алегоричною статуєю Віри. Фігура Віри втратила частину правої руки з чашею. Скульптури кам'яниці Шольц-Фольфовичів приписуються послідовнику Германа ван Гутте Яну Зарембі, можливо, вони були виконані у 1595-1596 рр., незадовго до смерті майстра.

Надзвичайно цікавий ансамбль, який сьогодні можна бачити на вулиці Генерала Чупринки, 60. Наприкінці 1890-х – на початку 1910-х років Юліуш Белтовський працював над “Театром”, “Музикою”, “Живописом”, “Архітектурою” та “Скульптурою”. Скажімо, “Живопис” – це жінка з пензлем і палітрою, а “Архітектура” – жінка з кресленням або планом.

Жінку - піклування, яка у свої руках тримає щит, мов розкриті крила, ми можемо побачити на вул. Коперніка, 3.

Ми побачили багато жінок в різних образах та є ще одна незвичайна постать – це русалка, яка сором’язливо скрутилась над водою в Стрийському парку. Проект цієї красуні був скульптора Я. Мотики. Завершити до кінця оздоблення фігури не судилось, тому вона боїться заглядати людям в вічі – бо до неї нікому немає діла. (див. додаток малюнок).

Університети нашого міста мають своїх муз, розташованих на фасадах. До прикладу, на головному корпусі ЛНУ імені Івана Франка височіє скульптурна група. Центральна фігура Галичина, біля неї сидять два алегоричні персонажі – Дністер і Вісла, тобто Галичина простягається від Дністра до Вісли (авторство Т. Ригера). (див. додаток малюнок). На фронтоні Львівської Політехніки відомим митцем Леонардом Марконі було створено скульптурну групу “Інженерія, архітектура та механіка”. (див. додаток малюнок). Двох жінок можна побачити над порталом будинку на площі Генерала Григоренка, 2. Автором такого “манливого” входу до Університету фізичної культури є скульптор Антоній Попель (1865 – 1910).

Висновки

Досліджуючи зображення жіночих скульптур на фасадах кам'яниць міста, ми дізнались глибше історії будівель, їхніх архітекторів, скульпторів. Кожна жіноча алегорія зображується в різних постатях і є уособленням справжнього магічного духу. Місто, як жінка, потребує любові й казки. Наш рідний Львів – це казка, в якій жінки в образі мавки, алегорії, німфи, грецькі богині, утілені в камінь чарівною силою майстрів-казкарів з усього світу протягом понад століть. Пишучи краєзнавчу роботу, ми не сподівались наскільки нас зацікавить тема композицій жіночих образів. Кожні з цих образів є глибоко духовні, поетичні, із якимсь сакральним змістом. Адже жінка – це не просто постать, це перш за все мати, кохання, уособлення життя на землі.

Віками формувалося архітектурне обличчя кам'яниць, які не втрачають своєї цінності і сьогодні, коли проходиш повз кожний із будинків, кожний з яких мав свою історію. Тому високою людською думкою насичена на вулицях буквально кожна будівля – уже своїм зовнішнім виглядом, ти починаєш відчувати себе мислителем загальнолюдського значення.

Наша група при написанні науково краєзнавчої роботи на конкурс Львівське рондо за напрямком «Таємні знаки львівської архітектурної спадщини» зрозуміли, що такі конкурси підвищують моральні і культурні цінності кожного із нас. У результаті такої роботи в нас, як в учнів, розвивається пізнавальний інтерес до навчання, розширюється світогляд, підвищується загальна культура. Ми, пишучи такі роботи, дізнаємось більше про історію рідного краю, що допомагає нам засвоїти нові поняття, терміни, здобути цінні знання.

Список використаної літератури

1. Імена видатних людей у вулицях Львова / Авт.-укл. Сергій Громов. – Львів, 2001. – 128с.
2. Мориквас Н. За нас у Львові. Міти і міфи. – Львів, 2002.
3. Мельник Б. В. Довідник перейменувань вулиць і площ Львова XIII – XXст. - Львів: світ, 2001.-128с.
- 4.Котлубулатова І. П. Львівські скарбниці. - Львів, 2002.- 92с.
5. Тільки у Львові / Ю. Орхіменко, Н. Космолінська. – Львів, 66с.
6. Львів. Путівник / Укл. Ю. Охріменко, О. Падовська, Н. Космолінська. – Львів, 2001. – 59с.
7. Овсійчук В. Архітектурні пам'ятки Львова. –Л. :Каменярь, 1963.
8. В. Зіморевич. Потрійний Львів (Львів: Центр Європи, 2004).